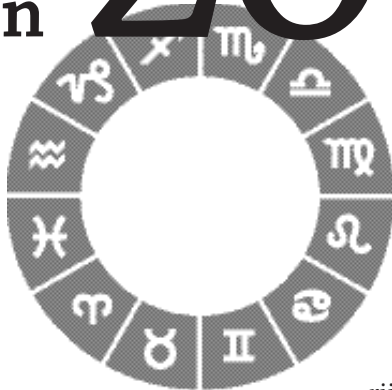

În zodia

LEO BUTNARU

tratativelor

-ar fi putut crede că, după atâtea secole de travaliu propriu-zis și asiduu în arta – sau...

(so)arta – traducerii și de teoretizare despre atare captivantă întâmplare-derulare, nu s-ar mai ivi posibilitatea de „a trage” și alte fire ideatice interpretative în ariile respectivei fenomenologii care îi înlesnește lumii comunicarea (dar îi și sporește... desfătarea). Sau – de ce nu? – ajută popoarele lumii să iasă din starea de insulă, spre a forma continente spirituale nu doar „coastă în coastă, hotar în hotar”, ci, bineînțeles, – continente... transoceanice, transcontinentale, transrasiale etc., la propriu și figurat, întru (con)sens comun. Ba chiar de a face din întregul glob pământesc un continent de intercomunicare cu sine însuși. (Am impresia că deja tenta tautologizării este aproape inevitabilă în suprasaturatul (de sine însuși?), ca entropie, act dialogic postmodern (...non-stop, 24 din 24!), ceea ce se (re)simte și în cele câteva fraze pe care le-am încondeiat/incomputerizat până aici. Iar noțiunea de *entropie*, pe care o definește DEX on-line (!) (da, da, deschideți: www.dexonline.ro) drept mărime fundamentală în teoria informației, ce indică cantitatea de sensuri, să zic așa, raportată la un element al mesajului transmis, – adică (măria sa) entropia – mie unuia îmi sună aproape religios – ca *parohia*, *episcopia* etc., și – cu pioasă – vă asigur – extindere de sensosubiectivitate – ...ca *euharistia*, drept împărtășanie, din cuvânt și prin cuvânt, între limbi și popoare, între cărți și cetăți, spre pacea buneii înțelegeri și îmbogățiri mutuale cu minuni ale artei cuvintelor, zisă beletristică, literatură.)

Însă iată că mereu surprinzătorul domn Umberto Eco multiplică grupurile gramaticale de trei puncte, ca posibilitate de extindere a discuțiilor asupra subiectului dat – traducerea, formulând teze și, concomitent, antiteze memorabile, ce fortifică baza teoretică a metodelor de receptare și analiză a tradu-

cerii ca artă, fenomenologie sau simplă, dar inevitabilă – deci, și inestimabilă – îndeletnicire umană. În prefața lucrării sale *Dire quasi la stessa cosa – A spune aproape același lucru* (aici nu s-ar potrivi, cred, sinonimul: *aproximativ același...*), celebrul literat italian spune că nu are intenția de a o da drept „carte despre teoria traducerii (îi lipsește o sistematizare corespunzătoare) din simplul motiv că infinitele probleme ale traductologiei rămân și de aici încolo deschise”. Este demnă de atenție această remarcă ce vine din partea unui scriitor și teoretician care s-a remarcat și ca un eminent traducător, italianizând

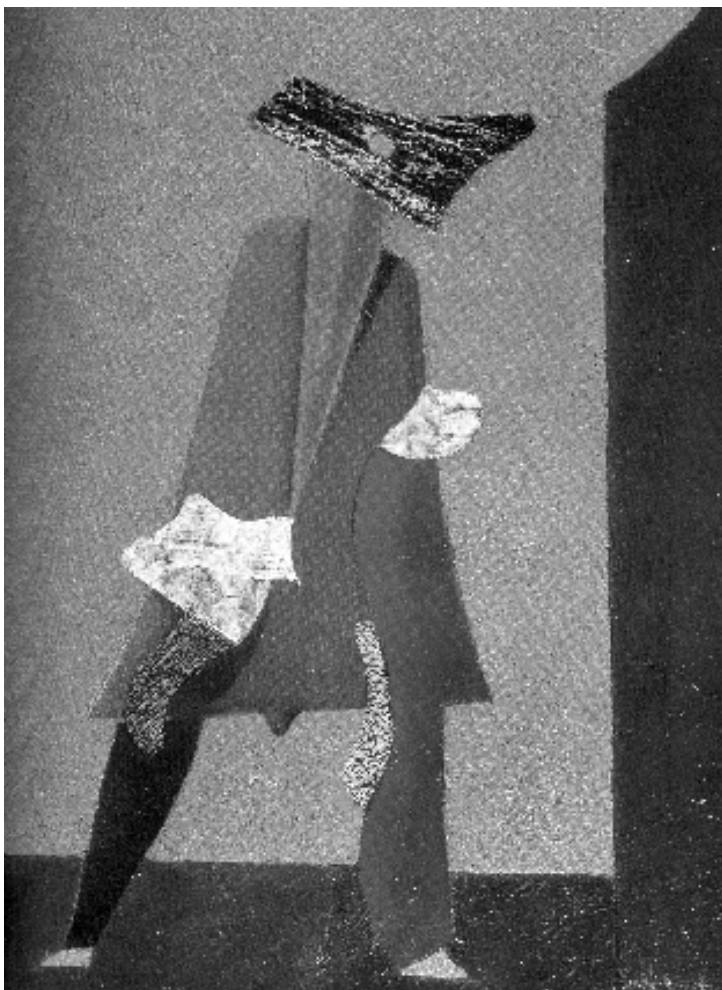
... tratative, în urma cărora ambele părți se aleg cu aproape rezultatul scontat, și nicidecum cu întregul, care este pur și simplu imposibil, chiar când se traduc geniile înde ele.

lucrări ale unor autori de maximă dificultate, cum ar fi Raymond Queneau, Gérard Nerval...

Și iată prima formulă-concept surprinzătoare, (a)dusă în ariile diplomației ca atare (care, se spune, n-ar fi decât „arta compromisurilor”) – zice autorul că dragomania, alias moderna traducere, „este o procedură... care se întâmplă sub semnul tratativelor”. Cum să nu atragă atenția un astfel de cvasiadagiu, hai să zic, scos din sfera banalizării sale în această lume – aproape – a noastră care, sub toate aspectele, pare a fi anume una a interminabilelor, omniprezentelor tratative?! Iar stringenta necesitate a tratativelor învederează anume dovada diversității de opinie. În diplomație și nu numai. (Ca să rămânem în sfera a ceea ce se poate fructifica eficace și făcând abstracție de cealaltă parte a stării de fapt – tratative de dragul tratativelor, din cauza încăpățânării, cinis-

mului – politic rusesc, spre exemplu, – obscurantismului etc.) Iar inevitabilitatea „tratativelor”, adică și a înaltei diplomații, ca element inclus, în arta traducerii este „dictată” de caracterul specific al unor sau altor limbi care trebuie nu pur și simplu să (inter)comunică, ci și să păstreze (menajeze) cel mai înalt, mai subtil nivel de comunicare – artistic, literar, filosofic. (Vai, ce mai probleme au traducătorii de filosofie!... Nu o singură dată, „coincidențele” și divergențele – astea, fără a fi luate între ghilimele, – se amestecă într-un fel de „aproximație” ineluctabilă (...neapărată), de ușoară sau ceva mai gravă resemnare – de moment, pentru că alți filosofi-traducători nu renunță: revin la textele „blestamate”, ale Antichității sau modernității, ale patri-cienilor, patristicienilor sau avangardiștilor, ale testamentelor vechi, noi sau postmoderne etc., împănate de sensuri, subsensuri sau suprasensuri... zenital-infernale; adică, și ca niște... furnale ale zenital-nadiralelor sensuri atât de necesare comunicării umane profundo-superioare, mereu captivante, atractive și dulci-chinuitoare, ca enigma Sfinxului!...)

În continuare, Umberto Eco „insinuează” subtil-subtextual ideea conform căreia o prea mare râvnă într-o minuțioasă teoretizare asupra metodelor și gradualităților – ca „doză de exactitate” – poate duce la jertfirea mai multor elemente importante în „procesul tratativelor”. Cu alte cuvinte, când traduci, spre exemplu, din Aristofan, trebuie să fii (cât mai mult)... Aristofan, și nu (pardon) teoretician. Și aici îmi amintesc de traduceri ale lui Boris Pasternak din Verlaine, referitor la care exegeții, teoreticienii constată că ele ar fi sensibil deosebite de original, dar tot unii dintre ei emisese o fericită constatare: dragi cititori, putem fi siguri că, dacă Verlaine ar fi scris în rusește, ar fi scris anume astfel precum l-a tradus Pasternak. (Ura! Vivat concordia!) Adică, și în acest caz s-a ajuns la compromis. Pe calea tratativelor, pe cea a diplomației în literatură care, ca și diplomația propriu-zisă, ar fi de asemenea arta compromisurilor. (Iar o mare autoritate în domeniu precum e Pasternak cam impune și regulile jocului – cu accepțiile, decepțiile, constatările, doleanțele, resemnările și, deci, cu respectarea de către părți a anumitor dozaje în arta compromisurilor – adică, nu e obligatoriu să cedeze prea mult ambele părți; una – mai multșor, cealaltă – nu chiar atât etc. De, diplomație, politică adică...)

Figură antropomorfă

La rândul său, Umberto Eco este poate cel mai tradus autor italian contemporan în multe, foarte multe limbi; nu de puține ori el însuși a trebuit să se angajeze în „tratative” cu traducătorii săi francezi, englezi etc., despre care, de altfel, povestește, „cu cărțile pe masă”, – oferind exemple concrete, în aceeași carte (uite, nu poți să-i spui studiu, exegeză anume din cauza sus-invocatului deja liberalism de bun-simț, până la păciuirea... extraliterară, aproape, a autorului) – „Dire quasi la stessa cosa”.

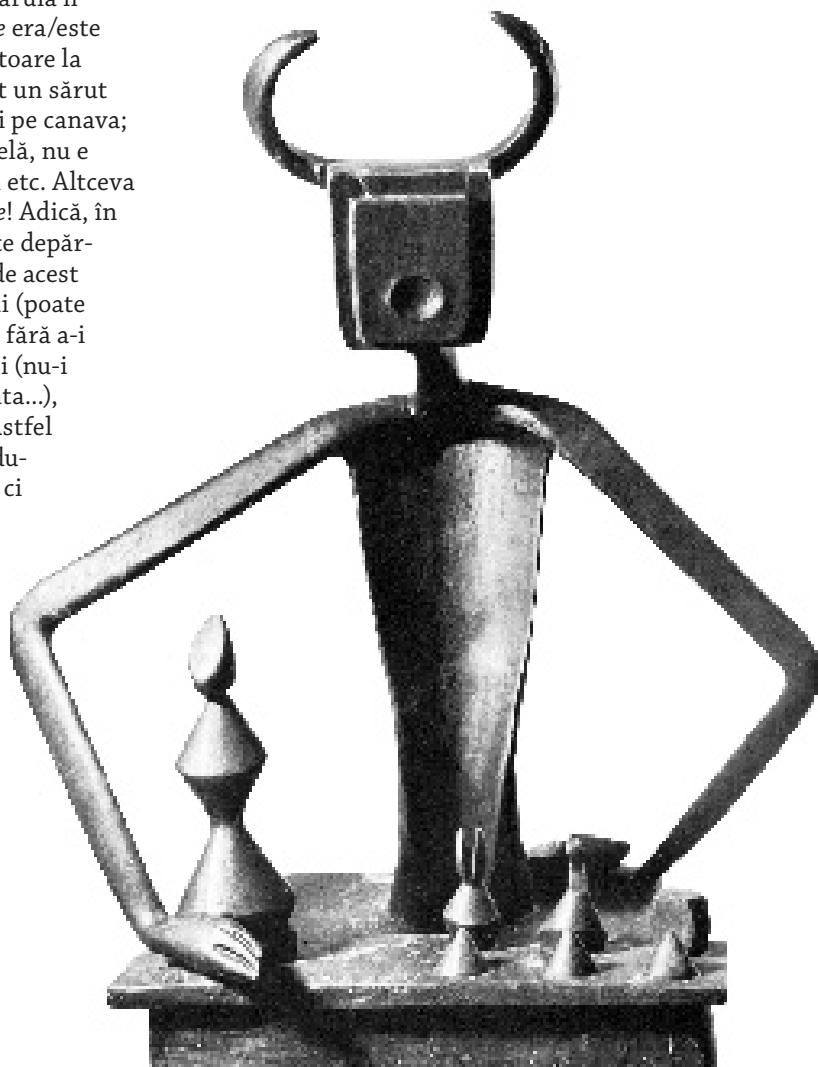
Bineînțeles, expansiva noastră rudă italiană nu ar fi avut timp să ducă tratative cu toți dragomanii din lume, ce își pliaseră interesul pe romanele sale care – să amintim – au fost transpuse în peste 20 de limbi (mai) fiecare. Dar ideea tratativelor, reale sau virtuale, rămâne în picioare și merită a fi susținută anume cu argumentele plastic formulate de către cel care a lansat-o – Eco: „Să admitem că teoria tinde spre puritate (nealterat), fără de care experiența poate să și se descurce, însă ar fi interesant să înțelegem în ce măsură și fără de ce încă s-ar putea descurca experiența. De unde și opinia că

traducerea se bazează pe ceva asemănător tratativelor, deoarece acestea și constituie procesul de bază, în timpul căruia, pentru a ajunge la anumite rezultate, trebuie să se renunțe la altele posibile. În ultimă instanță, părțile trebuie să iasă din acest proces cu un sentiment de satisfacție reciproc(ă), ținând minte regula de aur conform căreia este imposibil să deții totul”. Astfel, prin această *quasi la stessa cosa* se generalizează și alte formule, cunoscute până la (de asemenea) memorabila – să recunoaștem, și parcă ceva mai „proaspătă” – zicere a lui Eco: tratative, în urma cărora ambele părți se aleg cu aproape rezultatul scontat, și nicidecum cu întregul, care este pur și simplu imposibil, chiar când se traduc geniile înde ele. Chiar în cazul în care ar traduce înșiși îngerii! (Sau, meticuloși, îngerii...) (Numai că, probabil, aceștia/aceia, îngerii, vorbesc o singură limbă și nu au nevoie a se califica în dragomanie. De la un capăt la celălalt al cerului – un singur cuvânt, înțeles tuturor! – Cuvântul care a fost la Început, dar nu va fi și la... Sfârșit. Sfârșitul vizează omul, nu și Îngerul, căruia îi este asigurată veșnicia...) Acest *aproape* era/este prezent și în precedentele adagii referitoare la tema în cauză: traducerea nu ar fi decât un sărut prin... sticlă; sau reversul unei cusături pe canava; sau că ar fi asemenea femeii: dacă e fidelă, nu e frumoasă, dacă e frumoasă, nu e fidelă etc. Altceva e cât poate fi de departe acest... *aproape*! Adică, în ce măsură datul *aproape* (quasi) permite depărtarea traducerii de original. Probabil, de acest lucru sunt preocupați iarăși meticuloșii (poate că și... tipicarii) de teoreticieni pe care, fără a-i ignora, Eco pare, pur și simplu, a-i ocoli (nu-i exclus, de asemenea delicat, și... a-i fenta...), propunând propriile păreri/deductii. Astfel că dânsul pune în relație *aproapele* traducerii de original nu în sens juxtalinier, ci înalță fapta transferului de scris-sens dintr-o limbă în alta în spațiile diafanului, finetii de percepție (și de... accepție!), vorbind deja de *effetto del testo* – efectul textului – (Cât de ușor pare a se traduce din italiană în română: *effetto del testo* = *efectul textului*... Dar înșelătoare iluzie!) – asupra căruia ne vom opri data viitoare.

P.S. Să ne amintim, dimpreună cu tinerii noștri cititori, unele date despre celebrisimul nostru contemporan Umberto Eco. Născut la 5 ianuarie 1932. Scriitor, semiotician și filosof italian (fără pretenția de a fi numit... național). Autor de romane, eseuri, tratate academice

și cărți pentru copii. Profesor de semiotică la câteva dintre renumitele universități europene și americane, abordând aspecte cruciale ale culturii zilelor noastre. Activitatea sa de cercetător vizează estetica medievală, arta avangardistă, fenomenele legate de „cultura de masă”, formularea unei teorii semiotice coerente. Este autorul a numeroase lucrări, între care *Opera deschisă*, *Tratat de semiotică generală*, *Lector in fabula*.

În 1980 s-a impus ca romancier, cu memorabilul roman *Numele trandafirului*, urmat de *Pendulul lui Foucault* și *Insula din ziua de ieri*. A mai publicat volumele *În ce cred cei ce nu cred*, *În căutarea limbii perfecte*, *Misterioasa flacără a reginei Loana*, *Cum se face o teză de licență*, *Disciplinele umaniste*.

Regele jucându-se cu regina